

På leiting etter gammelt marmorbrudd

Av Dagfinn Trømborg

1700-tallet kalles opplysningstiden i Europa. Et typisk trekk for dette århundret, særlig andre halvpart, var iveren etter å skaffe kunnskap og å spre kunnskap.

Som et ledd i dette ble det skrevet og utgitt en rekke beskrivelser av Norge. Hensikten var å skaffe og formidle viten som kunne føre til næringsmessig utvikling.

Historikeren Gerhard Schøning (1722 - 1780) var en typisk representant for

opplysningstiden. Han foretok i årene 1773-75 reiser rundt om i Trøndelags-bygdene. I 1778 utkom hans reisebeskrivelse i to bind.

Under beskrivelsen av *Børse-Skogn* i Sør-Trøndelag bind 1, står det i en fotnote nede på side 203:

Paa den Gaard Dalen i Børse-Skogn ..... berettes at ligge et Biærg, inneheldende brun og hvid Marmor, hvoraf Aar 1757 berettes at være sendte til Kiøbenhavn,

Ingvar Dahlen på ei stor marmorblokk. Foto Dagfinn Trømborg

dels flade Støkker til Borde, dels store Klotser.

For en som for mange år siden ble født og vokste opp i Børse, tilbrakte lange somrer i Skaun og som seinere i livet har arbeidet med geologi på forskjellig vis, vekket denne fotnoten om marmor i Skaun stor interesse.

På leiting etter marmor

Gården Dahlen lå langt utenfor min aksjonsradius som barn. Her trengte jeg hjelp. John Dahlen kommer fra gården Dahlen. Den ligger 3,5 kilometer rett sør for Skaun kirke. John har greie på mye fra gamle dager. Han var rette mann å spørre og var meget hjelpsom. Han kjente til en muntlig tradisjon om at det var tatt ut stein i området, kanskje marmor, og mente at stedet kanskje kunne være nede i lia øst for Sønnøvsætervollen, vest

for Store Vålåtjønnna. Det er ca. 3 km sydsydøstover fra gården Dahlen, ganske nær kommunegrensa til Hølonda.

En fin juni-ettermiddag ble det gjort avtale med Ingvar Dahlen, sønn til John.

Ingvar har overtatt gården, og er derfor godt kjent i skogstraktene deromkring.

Traktorskyss til å begynne med. Deretter vandring nedover skråningen i retning mot Vålåtjønnna. Det er tett og frodig granskog. Skogbunnen og berget er mange steder dekket av et tykt lag med mose. Fjellgrunnen i området består av *grønnstein*. En grønn, litt skifrig og løs bergart. Vi studerte berg og knuser. Sparket og reiv bort mose for å se om det kunne finnes noe annet enn bare den grønne steinen. Og jammen, - da vi var kommet omtrent nederst i lia, under tykke moselag, fant vi flere steder gulhvitt berg som i struktur og hardhet lignet sterkt på marmor.

Løse marmorblokker. Foto Ingvar Dahlen

Fra kalkstein til marmor

Kalkstein og marmor har samme kjemiske sammensetning, og kjennes på at det bruser når vi drypper fortennet saltsyre på. Syreflaska kom fram. «Syretesten» viste at dette enten var kalkstein eller marmor.

Kalkstein er vanligvis litt porøs og ikke særlig hard. Dersom den blir utsatt for høy temperatur eller sterk trykk i forbindelse med bevegelser i jordskorpa, vil den omdannes til marmor som er massiv og krystallinsk. Marmor kan også poleres. Hardheten på steinen ble testet med å ripe i den med en kniv. Etter turen ble en steinprøve slipt og polert. Både hardheten og poleringen viste at dette var marmor!

Bergrunnskart *Hølonde*, fra Norges geologiske undersøkelse, som dekker dette området, viser at det ligger smale striper med kalkstein inne i dette grønnsteinsområdet. Noen steder, som her, ble imidlertid kalksteinen for 4-500 millioner år siden presset og oppvarmet, og ble på den måten omdannet til marmor.

Tydelig merke etter borehull i marmorberget.
Foto Ingvar Dahlen.

et tungt og besværlig arbeid. Langt fra folk og med enkel redskap. Transport med hest om vinteren. Først ned til Malmsjøen, over isen, og så til Venn og videre til Børs-øra. Båttransport derfra.

Marmor til København

Helt fra oldtiden har marmor vært et populært og mye brukt materiale. Populært både på grunn av at steinen er vakker og finnes i ulike farger, og dernest fordi marmor er relativt lett å bearbeide.

På 1700-tallet var det stor byggevirkosomhet i Danmark. Den dansk-norske Kong Fredrik den femte hadde marmor som sin spesialitet. Det var han som satte i gang byggingen av den store Marmorkirken i København i 1749. Bygd av norsk marmor fra Gjellebekk i Lier ved Drammen. Til mange andre byggverk i Danmark ble det

Steinbrudd

Et sted fant vi et tydelig merke etter et jernbor som var slått ned i fjellet. Ofte ble det laget flere slike hull, og deretter slått ned kiler for å presse ut steinblokker. I forkant av dette lille steinbruddet lå det en liten «tipp», en haug med utsortert skrotstein. Trolig har det blitt brutt ut stein flere steder bortover langs dette marmorlaget. Steinen vi fant var gulhvit. Marmor kan ha forskjellige farger. Det er ikke umulig at det også kan finnes brunaktig marmor i området.

Drift og transport

Driften i fjellet, brytingen av steinen, må ha foregått i sommerhalvåret. Det har vært

på den tiden sendt marmor fra ulike steder i Norge.

At det finnes marmor i området *Paa den Gaard Dahlen i Børse-Skogn* er sikkert. At det har vært brutt ut stein som er fraktet derfra er tydelig. Trolig har det vært ganske liten drift. Kanskje bare noen få lass. Hadde det vært større virksomhet, ville det trolig vært mulig å finne noe om det i skriftlige kilder.

Ble marmoren fra Skaun sendt til København slik som Gerhard Schøning skriver? Det er vanskelig å vite sikkert. Schøning fikk disse opplysningene mindre enn 20 år etter at marmoren skulle vært sendt av gårde. Det var derfor ganske «ferske opplysninger», og det er god grunn til å tro at de stemmer.

Nå vet vi litt om denne «marmorsaken», men en hel del vet vi ikke. Vi kan bare gjette og spekulere på hvordan arbeidet foregikk der inne i skogstrakten for vel 250 år siden, og hva marmorblokkene fra Skaun ble brukt til i København.

Polert, lys marmor med svakt rosa skjær og innslag av grønnsteinen. Slipt og polert av Odd Flakstad, blir marmor fra Skaun til et vakkert smykke.
Foto Dagfinn Trømborg.

NATURENS MANGFOLD

Kjøper og selger mineraler, fossiler, meteoritter, utstoppede dyr, tørkede insekter, gevirer, bøker, figurer, biologisk og geologisk rekvisita. Medlemmer med NAGS-kortet får 20% rabatt på enkeltvarer under 500 kr. Hagegata 1, 0577 OSLO (like ved Naturhistorisk museum)
www.facebook.com/NaturensMangfoldAs www.naturensmangfold.no
E-post: rune.froyland@naturensmangfold.no Tlf. 975 11 694